

ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

УДК 316.334.56.7:005(477)

ПРАКТИКИ КУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МІСТА

Андрій Орлов

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

На теоретичному та емпіричному рівнях досліджується культурний простір сучасного українського міста. Визначається, що в розвитку міст значну роль відіграє міська культура, яка включає особливий тип соціальних відносин, характерні культурні риси міста, охоплює економічне, соціальне, етнічне та інформаційне розмаїття. Наводяться дані емпіричного дослідження, які дозволяють констатувати, що у сфері дозвілля городян домінують переважно приватні дозвілєві практики, пасивний відпочинок, що призводить до відсутності зацікавленості городян щодо загальноміських культурних дій і потребує форматування шляхом культурного мапування. Підкреслюється, що соціокультурне життя в місті вимагає постійного збагачення змісту діяльності установ культури і пошуку нових форм дозвілєвих технологій.

Ключові слова: місто, культурний простір міста, культурно-дозвілєві практики, культурне мапування.

Орлов Андрей. Практики культурного менеджмента современного украинского города

На теоретическом и эмпирическом уровнях исследуется культурное пространство современного украинского города. Определяется, что в развитии города значительную роль играет городская культура, которая включает особый тип социальных отношений, характерные культурные черты города, охватывает экономическое, социальное, этническое и информационное разнообразие. Приводятся данные эмпирического исследования, которые позволяют констатировать, что в сфере досуга горожан доминируют преимущественно частные досуговые практики, пассивный отдых, что приводит к отсутствию заинтересованности горожан к общегородским культурным программам и требует форматирования путем культурного картирования. Подчеркивается, что социокультурная жизнь в городе требует постоянного обогащения содержания деятельности учреждений культуры и поиска новых форм досуговых технологий.

Ключевые слова: город, культурное пространство города, культурно-досуговые практики, культурное картирование.

Orlov Andrii. Practices of cultural management of modern ukrainian city

The cultural space of the modern Ukrainian society is investigated theoretically and empirically. It is observed that the modern city is a social inequality indicators vivid illustration of control effectiveness or ineffectiveness, a source of social tension and social conflicts. All of the most pressing problems of society that fall into the range of sociologists and other researchers in the past decade related to problems of the city. Especially an urban culture, which includes a special type of social relations, typical cultural features of the city, encompasses economic, social, ethnic and information diversity plays in the development of cities. Analysis of the problem theoretical works suggests that the modern city is a multiple compatibility of territorial identities that are interrelated in human creativity about through new forms and supports many forms of cultural self-determination. Cultural aspects largely make an individual resident or certain areas of the city and the local community to provide the title role in dialogue on development policy and the involvement of all public and public members interested in talking about urban cultural development.

Attention is focused on the need to develop cultural mapping technology and its application in modern cities to create new cultural strategy. The data of empirical research: questionnaire survey among 4,600 respondents and expert survey of the role play elements and group written interview method «Wordcafe».

These data suggest that mainly private leisure practices, passive recreation are predominated which leads to the lack of citizens' interest to citywide cultural programs and demands formatting by means of cultural mapping. It is characterized as self-organizing and autonomic. Social and cultural life in the city requires the building of institutions of culture content and the search for new forms of leisure technology. In many studies it is stated that citizens are interested in Melitopol cultural events, but also make concrete proposals for rational improvements in cultural and recreational area. It identifies the need for ongoing cooperation of the public, government and management in the field of culture.

Key words: city, cultural space of the city, cultural and leisure practices, cultural mapping.

Без перебільшення можна сказати, що в Україні, особливо у великих промислових регіонах, де зосереджена основна частина населення країни, міста є центрами політичного,

економічного, духовного життя суспільства, тобто традиційно ситуація складалася так, що саме міста стали джерелами наукових, політичних, економічних, культурних та інших ідей,

інноваційними центрами, що стимулювали перетворення суспільства.

З іншого боку, не для кого не секрет, що міста є яскравою ілюстрацією соціальної нерівності, індикатором ефективності чи неефективності управління, джерелом соціальної напруги, соціальних конфліктів. Не випадково всі найбільш актуальні, злободенні, а часто, без перебільшення «болючі» проблеми суспільства, що потрапляють в коло зору соціологів та інших дослідників в останнє десятиліття, так чи інакше пов'язані з проблемами міста. Це такі проблеми як соціальне розмежування і соціальна стратифікація, проблема соціальної напруги і соціального конфлікту, взаємовідносини міських і обласних суб'єктів управління, міська та муніципальна власність, інформаційний простір міста і багато-багато іншого. Тому дослідження міста повинно відіграти важливу роль у формуванні і зміцненні міської свідомості населення, підвищенні активності її прояву, розширенні сфери застосування зусиль самих жителів з удосконалення їх міського оточення.

Місто – це скупчення великої кількості людей. Місто утворюється за умови наявності таких чинників: 1) добувна промисловість; 2) переробна промисловість; 3) організаційно-господарська промисловість; 4) розвиток будівельної індустрії; 5) розвиток науково-дослідних установ; 6) лікувальних установ; 7) вищі навчальні заклади. Місто у своєму розвитку проходить ряд стадій: 1) утворення культурної системи і виконання адміністративних функцій; 2) інтенсивний вплив на зовнішнє середовище, зміна ландшафту, збільшення притоку населення; 3) створення штучного середовища в місті і його впливу на спосіб життя населення; 4) занепад культурного життя та адміністративних функцій; 5) занепад міста.

Особливим чином у сьогоденні розвитку міст відіграє саме міська культура, яка включаючи особливий тип соціальних відносин, характерні культурні риси міста, охоплює економічне, соціальне, етнічне та інформаційне розмаїття; рівень освіченості, полімерну структуру соціокультурних комунікацій, характер і форми дозвілля; види рекреаційної діяльності, стереотипи поведінки, динамічність норм спілкування, систему цінностей і пріоритетів, культурну толерантність, формує новий тип цінностей, поведінки, свідомості, пов'язаний з мультикультуральністю світу, стаючи випробувальним полігоном для нових моделей культури, на місцевому рівні створюючи нові форми життєдіяльності, можливості вибору видів життєдіяльності [6].

Очевидно, що чим більше місто, тим більше в ньому соціальних прошарків і професійних груп,

що мають різні цінності, ціннісні орієнтації і стилі життя, а соціокультурне середовище середнього і малого міста має простішу інституційну організацію життя, оскільки нормативні основи соціокультурних процесів у ньому задаються переважно ззовні, а можливості багатьох видів громадської активності є значно обмеженішими, і навіть при схожості якості життя з великим містом, стиль життя у такому місті децю інший. Простота і сталість культурного простору часто обумовлює низький динамізм середовища, не спонукає до інновацій і заохочує до відтворення культурних стереотипів [5].

Вплив глобалізації на розвиток міст істотно змінює зміст усіх функцій управління регіонами, насамперед планування. Важливо нарівні з планами соціально-економічного розвитку, а також планом регіонального використання ресурсів населених пунктів свідомо і відповідально розробити стратегію розвитку місцевих агломерацій, насамперед скоординувати заходи з охорони навколишнього природного середовища, використання землі, водних і трудових ресурсів, транспорту та зв'язку [4].

Пристаюючи до середовища міста і змінюючи його, городянин, об'єднує у своїй діяльності різноманітні елементи життя і форми діяльності, організує себе і свої стосунки. Задоволеність життям, самореалізація залежать від середовища міста, створюваного вчинками та емоціями людей. Зростання населення, розвиток комунікаційних мереж ведуть до змін у звичках, почуттях, характерах людей. Спираючись на цінності середовища, міський мешканець створює свої цінності з печаткою еволюційної новації.

Соціологія міста має вікові традиції. Платон і Аристотель, Адам Сміт і Карл Маркс, Данилевський і Тойнбі, – перелік лише декількох імен, який завершується на сучасних дослідниках проблем урбанізації. Можна з деякими застереженнями говорити про те, що історія людства – це історія розвитку міста.

Макс Вебер визначив місто як велике поселення, в якому:

- відсутнє взаємне особисте знайомство одного з одним;
- основне населення зайняте неземлеробською працею;
- має місце різноманітність промислу і наявність ринку;
- сконцентровані управлінські функції [1].

Георг Зіммель, вивчаючи особливості міських форм життя, основну увагу приділив розкриттю основних форм соціальної взаємодії (соціальне розселення, соціальна диференціація, конкуренція, безтурботне ставлення особистості до оточуючого світу тощо).

Міська спільність розглядалася представниками Чиказької школи у США у вигляді складної мозаїки різних соціальних груп, кожна з яких мала претензію на певну територіальну зону [2].

Щодо колишнього СРСР, серед іншого України, то місто і процес урбанізації стають об'єктами їх інтересу ще з початку 20-х рр. ХХст. Так, Н.П. Анциферов розробив комплексний підхід до пізнання міста як єдиного соціального організму. Широко відомими стали праці Л.А. Веліхова, Е.О. Кабо, Н.А. Мілютіна, С.Г. Струмуліна та ін., в яких робився наголос на необхідності планування не лише окремих підприємств і галузей, але й розвитку міста. У післявоєнний час вітчизняними соціологами головна увага надавалася регулюванню зростання великих і малих міст, активізації роботи міського транспорту і господарств, раціональному розміщенню продуктивних сил, ролі міграції у розвитку міст.

Основними категоріями, які допомагають розкрити завдання дослідження, є: «місто», «урбанізація», «міський спосіб життя», «соціальна структура міста», «субкультура окремих верств» та інші.

В сучасній зарубіжній і вітчизняній соціології міста утверджується системний підхід до вивчення міського населення. Це передбачає:

- дослідження міста як елементу суспільства і системи розселення;
- дослідження внутрішньої структури міста, розчленування його на підсистеми і, відповідно, їх взаємозв'язків і взаємообумовленості;
- дослідження закономірностей змін та функціонування міста як цілого з певним складом компонентів, зв'язків і відносин.

В поліетнічному просторі міста з численною кількістю етнічних груп, різноманітних культур, конфесій, традицій, способів поведінки та зумовлених цим соціокультурних проблем викликають необхідність вирішувати поряд з політичними, економічними та екологічними питаннями і такі, як міжетнічні, міжконфесійні, міжкультурні, які безпосередньо залежать від спроможності міських мешканців знаходити спільну мову в полікультурному просторі [3].

Як бачимо з викладеного вище, сьогодні багато вчених поділяє думку про множинну сумісність територіальних ідентичностей, які перетинаються, про те, що людська творчість примножується через нові форми, та підтримує численні форми культурного самовизначення, більш ефективних способів спільного життя [7]. Власне, завдяки тому, що сьогодні саме культурні аспекти значною мірою роблять окрему людину мешканцем певного міста чи місцевості, а надання

місцевим культурним громадам головної ролі в діалозі з розробки політики й залучення всіх громадських і державних учасників, зацікавлених у розмові про міський культурний розвиток, стає стандартним принципом, метод культурного мапування, завдяки відкритості та активному залученню громади щодо об'єктивної оцінки рівня роботи культурно-дозвілєвих установ Мелітополя в співвідношенні з реальними потребами мешканців різних мікрорайонів може слугувати ілюстративним матеріалом вище викладених концептів. Оскільки даний метод почали застосовувати в ЮНЕСКО для охорони культурної різноманітності і використовувати як методологію або технологію для ідентифікації, опису, популяризації та відновлення культурних ресурсів та цінностей певної місцевості, культурне мапування дає можливість мешканцям по новому подивитися на культуру міста і визначити що вони вкладають у це поняття.

В Україні з квітня 2012 року культурне мапування започаткували в семи містах України – Луганську, Мелітополі, Дніпропетровську, Миколаєві, Одесі, Херсоні та Луцьку. Показовим є те, що Мелітополь є єдиним містом у цьому списку – не обласним центром. До особливостей предмету нашого дослідження слід віднести і те, що Мелітополь є унікальним містом Запорізького Приазов'я, в якому протягом більш ніж 220 років гармонійно співіснують етнічно-конфесійні й національні спільноти. Нині тут проживає більш ніж 158 тисяч мешканців, представників 93 етнічних і національних груп. За підтримки місцевої влади в місті та районі функціонують 23 національно-культурні товариства, які об'єднані в Асоціацію. За ініціативи Центру розвитку «Демократія через культуру» з 2008 року місто Мелітополь було включене до пілотажного проекту Ради Європи під назвою «Інтеркультурні міста», де воно презентує Україну. Заснована на такому підході «Стратегія інтеркультурного міста» мала на меті формування політики міста, що спиралася б на широкий діапазон гравців, зокрема, місцеву владу, фахівців різних галузей, соціальні служби, ЗМІ і звичайно ж громадськість. Їхня участь важлива не тільки для формування політики, а й для створення нової спільної ідентичності, пов'язаної з містом. Важливу роль у присвоєнні статусу інтеркультурного міста й формуванні толерантного соціального середовища в ньому, відіграє громадська думка його мешканців, де на основі тісних соціальних зв'язків більшою мірою воно само організовується, взаємно проникаючи в усі сфери буття.

Так, при розробці «Стратегії розвитку міста Мелітополя до 2020 року», у квітні 2012 року було проведено 10 фокусних груп з різними

категоріями населення та анкетне опитування серед більш ніж 12000 тисяч респондентів щодо бачення місії міста як «зростаючого інвестиційно-привабливого краю з сучасними робочими місцями та комфортними умовами для життя». Дослідження загалом підтвердило загальноукраїнські тенденції, коли ситуація в культурно-дозвіллевій діяльності характеризується цілою низкою негативних процесів, що намітилися у сфері духовного життя – втратою духовно-моральних орієнтирів, відчуження від культури і мистецтва дітей, молоді та дорослих, істотним скороченням фінансової забезпеченості закладів культури, у тому числі і діяльність сучасних культурно-дозвіллевих центрів. Було встановлено, що натикаючись на соціальні та економічні бар'єри, сучасна молодь гостріше відчуває соціальну нерівність, у тому числі в сфері культури і дозвілля, що розширює та поглиблює мотиви суспільного протесту або, навпаки, тотальної байдужості.

Результати дослідження дали змогу виокремити блок проблем (відсутність належного благоустрою дозвіллевих зон, відсутність достатніх інвестицій на впровадження планів міської культурної політики тощо), що торкався соціокультурної сфери розвитку міста і сформулювати у якості одного із стратегічних пріоритетів розвитку Мелітополя власне «створення комфортних умов для життя». Дані, отримані у цьому дослідженні дозволили сформулювати завдання наступного етапу роботи – соціологічне дослідження «Робота культурно-дозвіллевих установ та культурне мапування очима мелітопольців» [8]. Обрана для дослідження стратегія ґрунтувалась на підході до дозвілля, як у до частина вільного часу, що залучає мешканців міст своєю нерегламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, демократичністю, емоційною насиченістю, можливістю поєднати в ньому фізичну й інтелектуальну діяльність, творчу і споглядальну, виробничу й ігрову. Значущою обставиною висхідної гіпотези дослідження було те, що для значної частини жителів соціальні інститути дозвілля є основними джерелами соціально-культурної інтеграції й особистісної самореалізації, хоча усі ці переваги діяльності сфери дозвілля ще не стали надбанням, звичним атрибутом способу життя населення.

Емпіричну базу культурного мапування склали дані комплексного соціологічного дослідження, а саме: анкетного опитування «Робота культурно-дозвіллевих установ та культурне мапування очима мелітопольців», метою якого було виявлення громадської думки мешканців Мелітополя щодо роботи культурно-дозвіллевих закладів міста та результати

експертного опитування з елементами ділової гри і групового письмового інтерв'ю за методом wordcafe («світового кафе») «Як зробити Мелітополь культурно жвавим містом?». Даний метод ще в 90-ті роки ХХ століття в Європі зарекомендував себе як вдалий спосіб неформального обговорення проблем і який дозволив максимально використати креативність учасників.

Анкетне опитування проводилося за методикою стандартизованого інтерв'ю «face to face». Для відбору респондентів було застосовано неповторну районовану квотну вибірку, яка склала 4600 респондентів – мешканців м. Мелітополь. Похибка вибірки не перевищує 2%.

Для участі у дослідженні методом «Wordcafe» було відібрано за методом «основного масиву» представників різних сфер життєдіяльності міської громади (міське самоврядування, державний сектор, бізнес-структури, експерти культури, експерти освіти, митці, національно-культурні товариства, громадські організації, медіа, молодь), яких було організовано у цільові групи та залучено до дискусії. Загалом участь у дослідженні взяли 116 респондентів різних гендерних, вікових, освітніх та професійних груп. Для обробки та аналізу результатів було застосовано методи кількісного та якісного контент-аналізу, з використанням техніки Q-сортування, класифікації шарів, аналізу спрямованості та простору тем висловлювань.

В ході обробки соціологічних даних було виявлене, що 37% респондентів не задоволені рівнем культурного життя Мелітополя, вважаючи його гіршим за рівень культури в країні загалом (переважно це респонденти у віці 25-50 років), 33% оцінюють його як приблизно однаковий, дотримуючись думки про те, що в чомусь місто добилося більше інших міст, а в чомусь все ж таки відстає. І до величезного жалю лише 11% респондентів чітко переконані в перевазі культурного рівня міста над рівнем культурного життя в країні. 19% жителів навіть не замислювалися над цим питанням, що можливо є наслідком їх незацікавленості і непоінформованості про стан культурного життя в місті.

Серед проблем, які хвилюють городян найважливішими є ті, що пов'язані з роботою театрів, кінотеатрів, концертних залів (12,7%) і відсутністю торгівельно-розважального центру як центру рідного дозвілля (магазини, дитяче кафе, дискозал, кінозал, більярд, спортмайданчики, боулінг, аквазона, дитячі атракціони, підприємства фаст-фуду) – 11,3%. На ці недоліки також вказують й дані отримані в результаті «Wordcafe», під час яких респонденти

зазначили, що пріоритетними для розвитку культури в місті є організація для широкого загалу міста художньо-культурних заходів (24,3%) та організація та розвиток інфраструктури родинного дозвілля, яка б враховувала запити та інтереси різних вікових на професійних груп городян (14,8%).

Відсутність басейнів турбує 11% городян, 10,6% опитаних незадоволені роботою спортивних шкіл, секцій і стадіонів, кількість стурбованих відсутністю льодових катків і атракціонів в мікрорайонах міста складає 9,5% і 7,1% населення Мелітополя, 6,0% респондентів вважає кількість дитячих майданчиків і спортивних комплексів не достатньою на сьогоднішній день.

Вказуючи, на пріоритетні напрями розвитку культури в місті, сама ж громада проявляє деякий інфантізм щодо власної ініціативи у вирішенні зазначених проблем. Адже рівень розвитку культури в місті, на думку 49,4% городян залежить на їхню думку від міської влади. І, на противагу цьому лише 20,8% відзначили важливість самих жителів в цьому процесі. Також відповідальність за рівень розвитку культури покладають на комерційні (11,3%) і суспільні (8,3%) організації, а 7,1% – на керівництво міського парку.

Відсутність високої активності городян у культурному житті міста пояснюється опитаними низьким рівнем поінформованості про міські культурні події та заходи. В ході аналізу даних опитування було виявлено, що в основному респонденти (24,6%) дізнаються про культурно-масові заходи в місті від своїх друзів і знайомих. Подібний спосіб отримання інформації, як показав кореляційний аналіз, є основним для всіх вікових груп (до 18 років – 60%; 18–30 років – 73,3; 41–50 років – 60%; 51–60 років – 50%; старше 60 років – 60%), окрім опитаних у віці від 31 до 40 років (24%). На цей спосіб поширення інформації вказали й учасники «Wordcafe» – 21,6% вказали в якості основного джерела інформації про культурне життя в місті саме «сарафане радіо».

Не останню позицію у рейтингу джерел інформації із зазначеної проблеми респонденти відводять і місцевим медіа. Оголошення і анонси на каналах місцевого телебачення виступають як основне джерело інформації для 21,7% опитаних. Серед них найбільш часто використовують це джерело інформації респонденти у віці до 18 років – 40%; 18–30 років – 60%; 31–40 років – 56%; 41–50 років – 45%.

Проте не тільки ЗМІ, на думку наших респондентів, можуть сприяти поліпшенню обізнаності населення про роботу культурно-дозвіллевих закладів в місті. Серед основних індикаторів вони виділяють: створення зовнішньої

реклами (банери, бігборди і т.д.) (31,9%), розширення джерел інформації (стенди в школах, вузах, фірмах, на підприємствах) (30,2%), збільшення публікацій в газетах, інформації на місцевих телеканалах (27,6%), а також з розширенням інтернет-сторінок, які б висвітлювали і анонсували культурне життя міста (9,5%).

Важливою частиною життя будь-якого міста є проведення культурно-дозвіллевих заходів, які сприяють не лише підвищенню духовного рівня мешканців, але й дають можливість урізноманітнити сферу дозвілля загалом. З цього приводу респондентам було запропоноване відповісти на питання: «Які культурно-дозвіллеві заходи цього року Вам особливо запам'яталися?» В ході обробки отриманої інформації було встановлено, що зі всіх проведених цього року заходів найяскравішим для 16,1% опитаних стало святкування Нового Року на центральній площі міста, 14,5% – День міста, 11,8% найбільш запам'ятали Парад наречених, а 8,1% респондентів вразив конкурс Міс і Містер Мелітополь. Не такими цікавими для городян виявилися: фінал міської ліги КВН (7%), запуск небесних ліхтарів (7%), мотокрос (7%), концерт групи «Друга ріка» (5,9%), фестиваль меду «Медовий» (4,8%), виставки екзотичних тварин в краєзнавчому музеї (3,2%), Paintball (3,2%), масляна (3,2%) (причому багато респондентів вказали, що вони не знали про те, що в місті проводиться свято), спортивна акція «Своїми силами» (0,5%).

Ці дані свідчать, що у сфері дозвілля городян домінують переважно приватні дозвіллеві практики, і перш за все, пасивний відпочинок, який можна характеризувати як самоорганізований та самокерований, що в цілому призводить до відсутності зацікавленості городян до загальноміських культурних дій.

Таким чином соціокультурне життя в місті вимагає постійного збагачення змісту діяльності установ культури, і пошуку нових форм дозвіллевих технологій.

За багатьма показниками дослідження можна констатувати, що городяни не просто цікавляться подіями культурного життя Мелітополя, а ще і вносять конкретні раціональні пропозиції щодо поліпшення ситуації у культурно-дозвіллевій сфері. Це визначає необхідність постійної взаємодії громадськості, органів влади і управління сферою культури в місті.

В рамках загальноміських свят важливо розробляти різнопланові програми заходів, враховуючи інтереси людей різних вікових груп. Здійснювати поширення інформації про культурні події в міст із використанням найбільш актуальних каналів, а також серед працівників

відділів освіти, установ, фірм, суспільних організацій для того, щоб кожний мешканець міг обрати для себе найцікавіші напрями: дитячі заходи або спортивні, концертні програми або соціальні акції.

Рішення даних питань повинно активно проводитися по всіх напрямках: вдосконалення господарського механізму, розробка концепцій роботи установ культури в нових умовах, моделі працівника культури, різноманітність змісту діяльності, планування і управління установ сфери дозвілля.

Оскільки одним із важливих чинників просування у вищевказаному контексті є укладання культурної мапи міста, куди входить ідентифікація та реєстрація місцевих культурних ресурсів певної території з метою соціального, економічного та культурного розвитку, соціологічне комплексне дослідження сприяло баченню конкретних проблем, наявних ресурсів в місті. Відтак ідеться про культурне мапування, як методологію або технологію для ідентифікації, опису, популяризації та відновлення культурних ресурсів та цінностей певної місцевості.

Результати даного соціологічного дослідження дають можливість організаторам культурної політики виявити найбільш дієві механізми залучення населення до активної культурної діяльності, особистого внеску у діяльність щодо створення та впровадження культурної політики міста, сприяння налагодженню співпраці державного і громадського сектору.

Список використаних джерел

1. Вебер М. История хозяйства / М. Вебер. – М. : Канон-пресс–Ц; Кучково поле, 2001. – 358 с.
2. Добрен'ков В.И. Фундаментальная социология: в 15 т. Т. 5: Социальная структура/ В.И. Добрен'ков, А.И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 1096 с.
3. Заборова Е.Н. Участие граждан в управлении городом / Е.Н. Заборова// Социологические исследования. – 2002. – № 2. – С. 23–30.
4. Зеленев Л.А. Социология города : учеб. пособ. для вузов / Л.А. Зеленев. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 182 с.
5. История социологии в Западной Европе и США : учеб. для вузов/ Г.В. Осипов (отв. ред.). – М. : НОРМА–ИНФРА-М., 1999. – 564 с.
6. Кривицький А.Ф. Формування і розвиток територіально-виробничого комплексу міста: монографія / А.Ф. Кривицький, В.І. Павлов. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 126 с.
7. Смелзер Н. Поселенческие общности и жизнь в крупных городах / Н. Смелзер / Социология / Н. Смелзер (пер. с англ.). – М. : Феникс, 1994. – 688 с.
8. Звіт за результатами соціологічного дослідження «Робота культурно-дозвіллевих установ та культурне мапування очима мелітопольців»/ Л.В. Афанасьєва, А.В. Орлов, І.В. Букрєєва;

Отримані результати дають можливість виявити найбільш дієві механізми залучення різних вікових категорій населення в активну культурно-дозвіллеву практику, а також можуть бути використані при розробці концепції культурної політики міста для:

- планування розвитку культурно-дозвіллевих установ у місті;
- планування роботи культурних закладів;
- визначення основних шляхів інтеграції соціальних інститутів за змістовним аспектом дозвіллевої діяльності мелітопольців;
- встановлення переважних форм дозвіллевої діяльності корпоративного й самоорганізуючого (індивідуального) дозвілля;
- розробки варіативності дозвіллевої діяльності в умовах взаємовпливу всіх аспектів міського соціуму;
- зміни змісту діяльності всіх закладів соціуму й організації нових типів закладів і форм дозвілля на основі акмеології.

Ефективне застосування зазначеного підходу до організації дозвілля мешканців Мелітополя і взаємодії з іншими соціальними інститутами (школою, сім'єю, колективом тощо), які прямо або опосередковано займаються організацією і координацією вирішення проблем дозвілля, на нашу думку, значною мірою може наблизити міську громаду до практичного зрушень у вирішенні даної проблеми.

References

1. Veber M. Istorîâ hozâjstva / M. Veber. – M. : Kanonpress–C; Kučkovo pole, 2001. – 358 s.
2. Dobren'kov V.I. Fundamental'naâ sociologiâ: v 15 t. T. 5: Social'naâ struktura/ V.I. Dobren'kov, A.I. Kravčenko. – M. : INFRA-M, 2004. – 1096 s.
3. Zaborova E.N. Učastie graždan v upravlenii gorodom / E.N. Zaborova// Sociologičeskie issledovaniâ. – 2002. – # 2. – S. 23–30.
4. Zelenov L.A. Sociologiâ goroda : učeb. posob. dlâ vuzov / L.A. Zelenov. – M. : VLADOS, 2000. – 182 s.
5. Istorîâ sociologii v Zapadnoj Evrope i SŠA : učeb. dlâ vuzov / G.V. Osipov (otv. red.). – M. : NORMA–INFRA-M., 1999. – 564 s.
6. Krivic'kij A.F. Formuvannâ i rozvitok teritorîal'no-virobničogo kompleksu mišta: monografiâ / A.F. Krivic'kij, V.Î. Pavlov. – Luc'k : Nadstir'â, 1997. – 126 s.
7. Smelzer N. Poselenčeskie obšnosti i žizn' v krupnyh gorodah / N. Smelzer / Sociologiâ / N. Smelzer (per. s angl.). – M. : Feniks, 1994. – 688 s.
8. Zvit za rezul'tatami sociologčnogo doslidžennâ «Robota kul'turno-dozvillêvih ustanov ta kul'turne mapuvannâ očima melitopol'civ» / L.V. Afanas'ëva, A.V. Orlov, Î.V. Bukrêëva; L.F. Glins'ka (red.). –

Л.Ф. Глинська (ред.). – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького; Лабораторія соціологічних досліджень, 2012. – 32 с.

Melitopol' : MDPU ім. В. Hmel'nic'kogo; Laboratoriâ sociologičnih doslidžen', 2012. – 32 s.

Відомості про автора:

Орлов Андрій Володимирович

andrew_orlov2004@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька обл.
72319, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i10.2408>

Надійшла до редакції: 02.07.2017 р.

Прийнята до друку: 20.09. 2017 р.

Рецензент:

*доктор філософських наук,
професор Олексенко Р.І.*

Information about the author:

Orlov Andrii Volodymirovich

andrew_orlov2004@gmail.com

Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University,
20 Hetmanska St., Melitopol, Zaporizhya region,
72319, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i10.2408>

Received at the editors' office: 02.07.2017.

Accepted for publishing: 20.09.2017.

Reviewer:

*Doctor of Philosophical Sciences,
Professor Oleksenko R.I.*